

ESPAI D'OPINIONS**Nº121**
Gener 2012**Pau de Vílchez Moragues****Responsable de xarxa****IniciativaVerds****CONSTITUCIÓ, CONSTITUCIONS**
I RECERCA DE LA FELICITAT

Molt s'ha parlat aquests darrers mesos de la reforma de la Constitució, de com un text que durant més de 30 anys havia semblat pràcticament inalterable s'havia modificat a corre-cuita precisament pels dos partits que s'havien erigit en guardians de la seva lletra i essència.

Si repassam la història de la Carta Magna espanyola des de la seva aprovació veurem que només s'ha canviat el seu contingut en dues ocasions. La primera, el 1992, per tal de permetre als ciutadans i ciutadanes comunitaris no tan sols votar a les eleccions municipals sinó també presentar-s'hi com a candidats. Aquesta mesura, força coherent amb una concepció inclusiva de la ciutadania, derivava del Tractat de Maastricht, signat aquell mateix any, i que va donar origen a la Unió Europea.

El segon cop que s'ha canviat la Constitució ha estat fa tan sols tres mesos, el setembre de 2011, i el seu objecte ha estat el de garantir l'estabilitat pressupostària com a principi bàsic del funcionament de totes les administracions públiques de l'estat (incloses les autonòmiques i les locals), sotmesa, literalment, "als marges establerts per la Unió Europea". Aquesta ha estat una de les mesures estrella que els dos partits majoritaris han presentat com a resposta a la crisi econòmica actual.

Vint anys separen una i altra reforma; vint anys i tota una sèries de característiques que distingeixen clarament l'una de l'altra, tant pel que fa a la forma com al contingut.

En primer lloc, ambdues reformes comparteixen un origen aparentment comú, el projecte de construcció europeu, però si ens ho miram de més a prop veurem que aquest lligam és molt feble: La primera reforma, de 1992, venia obligada pel Tractat de Maastricht, un acord subscrit per tots els estats membres de l'antiga CEE i que suposava una passa endavant qualitativa amb la creació de la Unió Europea. Aquesta darrera reforma, en canvi, no deriva de cap acord al si de la UE, sinó que ve imposada en gran mesura per un dels

seus estats membres, Alemanya, recolat per diverses institucions internacionals com ara l'FMI. La pressió exercida simultàneament per l'eix franco-alemany (no absent de dissensions), la crisi econòmica i la pressió dels mercats especulatius contra l'Euro, va fer que uns mesos més tard la majoria de països membres de l'UE hagin decidit elaborar un tractat al marge del cabal comunitari (tot i que amb voluntat de no entrar-hi en contradicció), que es situa en la mateixa línia ideològica que la reforma imposada a Espanya, però que encara no ha estat redactat, ni molt menys aprovat.

Una altra diferència important entre ambdues reformes radica en el grau de consens parlamentari en el qual es van forjar. Així, mentre tots els grups parlamentaris del moment (PSOE, PP, CiU, IU-ICV, PNB, CDS i Grup Mixt) van fer una proposta conjunta de modificació de la Constitució per ampliar el dret de sufragi, la qual va ser aprovada amb el vot favorable de tots els vots emesos, la recent reforma constitucional va ser pactada en contuberni pel PSOE i el PP, mentre que la resta de grups parlamentaris (CiU, ERC-IU-ICV, PNB, Grup Mixt) hi van presentar esmenes. De les 24 esmenes presentades només se'n va aprovar una: substituir l'expressió "en relació al" per "en relació con".

La tercera diferència, i darrera que evocaré aquí, té a veure amb l'abast polític de la reforma. Amb la modificació constitucional de l'any 1992 allò que es perseguia era l'ampliació del dret al sufragi passiu als estrangers comunitaris, és a dir, que les persones d'altres països de l'Europa comunitària residents a l'Estat espanyol poguessin no només votar a les eleccions locals sinó també ser elegits en aquestes mateixes eleccions. Aquest avenç inèdit en la constucció d'un concepte ampli de la ciutadania (que s'ha anat completant amb el temps, com ara amb els acords bilaterals subscrits recentment per l'Estat amb altres països d'Amèrica Llatina i que van permetre que a les darreres eleccions locals votassin ciutadans i ciutadanes vinguts de Perú, Equador, Xili, Paraguai i Bolívia, entre d'altres) representa una evolució lògica i perfectament coherent del text constitucional, el qual estableix en el seu preàmbul la voluntat "d'establir una societat democràtica avançada" i erigeix la llibertat i la igualtat com a "valors suprems" del seu ordenament jurídic a l'article 1er.

La reforma perpetrada fa uns mesos pel PSOE i el PP, en canvi, té com a únic objectiu la limitació de la soberania dels ciutadans i ciutadanes de l'Estat per a decidir la seva política fiscal per tal de calmar els anomenats mercats financers, obviant (voluntària o involuntàriament) que darrera aquesta denominació hi ha persones físiques que prenen decisions que afecten a desenes de milions de persones per simple afany de lucre personal i el comportament de les quals no respon en cap manera, com la crisi s'ha encarregat de demostrar, a qualsevulla paràmetres de racionalitat ni, encara menys, de noció del bé comú.

És a dir, per expressar-ho amb una fórmula que a hores d'ara ha esdevingut malauradament massa familiar, la primera reforma va fer que la nostra "calificació democràtica" pugés a AA, mentre que aquesta darrera l'ha feta baixar a BB-.

I no obstant això, el món actual, amb la seva crisi financera, econòmica, ecològica i la infinitud de conflictes que s'hi produeixen, també ens ofereix alguns exemples remarcables de reforma constitucional que situen a la base de les normes fonamentals i de les polítiques que, no ho oblidem, se n'han d'inspirar, a les persones i al medi on viuen.

Basti citar-ne, per raons d'espai, tres dels més rellevants.

El primer exemple, i segurament el més conegut en terres europees, és la revolució pacífica i silenciosa que està tenint lloc des de 2009 a Islàndia. Aquell any, les nombroses protestes populars contra la crisi i la seva gestió van provocar la dimissió del govern conservador i la convocatòria d'eleccions anticipades, de les quals va sorgir un govern de coalició entre socialdemòcrates i el Moviment d'Esquerra Verda. A partir d'aquí, la realitat política islandesa es proposà demostrar a la resta de països del vell continent que les coses es poden fer d'una altra manera: s'ha iniciat una investigació criminal per determinar les responsabilitats político-econòmiques de la crisi (que ha dut a la imputació de l'ex-primer ministre conservador per negligència), s'han convocat dos referèndums per decidir si l'Estat havia de reemborsar el deute d'un banc islandès amb el Regne Unit i Holanda (i a tots dos ha guanyat el "no"), i s'ha posat en marxa un procés constituent que ha implicat l'organització d'un Fòrum Nacional Ciutadà i l'elecció d'una Assemblea Constitucional composta excusivament per ciutadans i ciutadanes sense responsabilitat als partits polítics (que va presentar el projecte de reforma constitucional el juliol de 2011).

La segona etapa del nostre viatge ens porta a l'Equador, on l'any 2008 es va aprovar una nova Carta Magna que introdueix la noció de "Bon Viure" (Sumak Kawsay), com a eix bàsic en torn al qual s'articula l'entramat constitucional i l'acció de l'Estat. El "bon viure" o "viure be" és un concepte ampli que recull tots aquells aspectes bàsics que una persona necessita per a garantir una bona vida, digna i amb capacitat de ser plena. Entre d'altres aspectes, s'hi inclouen el dret a l'aigua i a una alimentació sana i suficient (produïda de preferència a nivell local), el dret a un medi ambient sa i equilibrat (amb la garantia de la promoció pública de les energies renovables i la titularitat pública i inalienable dels recursos naturals), el dret a una comunicació i a una informació lliures, el dret a l'educació, el dret a una vivenda adequada i digna, el dret a la salut, el dret al treball, etc...

Al llarg de 444 articles, el nou text constitucional dibuixa un nou contracte social en el qual l'estat es configura com garant obert, democràtic i participatiu de les condicions mínimes per a que la gent pugui tenir una vida digna, donant el mateix valor tants als drets polítics i civils com als drets econòmics, socials, culturals i mediambientals.

I finalment arribam a Buthan, un país força desconegut de l'Himalaya. En aquest regne perdut entre les muntanyes s'està duent a terme una lenta transformació política i econòmica que trova la seva expressió més representativa i innovadora en l'índex que han escollit per valorar la riquesa del país: la Felicitat Interior Bruta.

La FIB, al contrari que el PIB, no pretén reduir les persones a la simple categoria de productors, consumidors o capital humà, defuig el miratge de l'acumulació monetària com a pretès reflexe fidedigne del benestar general (ignorant la seva distribució). La FIB, que recorda l'Index de Desenvolupament Humà impulsat per Amartya Sen als anys 90, vol servir per a comprendre millor la situació dels habitants del país tenint en compte nou dimensions: el benestar psicològic, les condicions materials de vida, la bona governança, la salut, l'educació (no reduïda a l'educació formal convecional), la vitalitat de les comunitats, la diversitat cultural i la capacitat d'adaptació, l'ús del temps i, finalment, la diversitat ecològica.

Aquest índex, enunciat a principis dels anys 70 del segle passat i usat principalment a l'àmbit acadèmic del país, va incorporar-se a la nova Constitució aprovada el 2008 i serveix per a comprendre i avaluar la situació del país i dels seus habitants.

Hem vist tres experiències de reforma constitucional que intenten situar la persona i el medi ambient al centre de la presa de decisions polítiques. N'hi ha moltes més. Cadascuna d'aquestes experiències té un valor que va més enllà de la possibilitat d'aplicar aquí mesures similars a les experimentades amb major o menor èxit a altres bandes. La seva importància fonamental deriva de la seva facticitat, del fet d'esser experiències reals, que es desenvolupen en el món real, aquell mateix en el qual, alguns no cessen d'assegurar, no i ha lloc per a les utopies.

Un altre món no tan sols és possible i necessari; un altre el món, uns altres mons, ja estan en marxa, i la recerca de la felicitat (la famosa pursuit of happiness de la Declaració d'Independència Americana) en sembla ser un tret comú. Està en les nostres mans imaginar quin món volem i quins instruments empram per contruir-lo. I, és clar, posar-nos mans a l'obra.